

Για την Τουρκία και τις Ελληνοτουρκικές σχέσεις

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΛΥΓΕΡΟΥ ΜΕ ΤΟ ΝΕΟΚΛΗ ΣΑΡΡΗ

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Μια συζήτηση για την Τουρκία και τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, θα ήταν σκόπιμο να αρχίσει με μια συνοπτική θεώρηση της τουρκικής άρχουσας τάξης. Εκθέστε μας αν θέλετε τη γνώμη σας.*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Το σύγχρονο τουρκικό κράτος πολιτειακά εξεταζόμενο, έχει πολλές ομοιότητες με τις δομές του οσμανικού συστήματος. Γι' αυτό η κατανόηση των λειτουργιών και των δομών του κάνει αναγκαία την αναδρομή στις δομές και λειτουργίες του οσμανικού συστήματος. Βλέπουμε ότι σε αμφότερα τα συστήματα υπάρχει μια στρατογραφειοκρατία, η οποία με μια έννοια είναι υπερταξική, ή πιο σωστά επικάθεται πάνω στις κοινωνικές τάξεις. Ο παραδοσιακός οσμανικός στρατός με τους γενίτσαρους και η γραφειοκρατία των ουλεμάδων (επιστήμονες - θεολόγοι - νομομαθείς) αποτελούσαν τις δυο συνιστώσες της εξουσίας στο οσμανικό σύστημα. Και οι δυο αυτές δυνάμεις απομυζούσαν το υπερπροϊόν της κοινωνίας.

Στο κεμαλικό σύστημα υπάρχει επίσης μια στρατογραφειοκρατία. Είναι αυτή που οργάνωσε και στελέχωσε το κράτος.

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Πέρα, όμως, από την κρατική εξουσία υπάρχει το πεδίο της οικονομίας. Είναι*

γνωστό ότι το εμπόριο και η βιοτεχνία σε πολύ μεγάλο βαθμό βρίσκονταν στα χέρια των χριστιανών, που ωστόσο θεωρούνταν πολίτες δεύτερης κατηγορίας.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Αυτό είναι πέρα για πέρα αλήθεια. Σύμφωνα με τις επίσημες στατιστικές του οθωμανικού κράτους (1918), το 80-90% του κεφαλαίου αλλά και της εργασίας στο βιομηχανικό τομέα ήταν στα χέρια των Ελλήνων και των Αρμενίων. Η οσμανική στρατογραφειοκρατία στερείται οικονομικής υποδομής. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η οικονομική εξουσία βρίσκεται στα χέρια των χριστιανών, ενώ η πολιτική στα χέρια ενός τμήματος του μουσουλμανικού πληθυσμού. Την ιστορική αυτή αντίφαση ζητάει να λύσει ο κεμαλισμός, ή ορθότερα, να επιτύχει ό,τι προσπάθησαν οι Νεότουρκοι (κόμμα Ένωση και Πρόοδος). Οι Τούρκοι ζητάνε να πάρουν στα χέρια τους την οικονομία, γεγονός που κατάφεραν με πολιτικές μεθόδους. Η βίαιη έξωση των χριστιανικών πληθυσμών άφησε μετέωρη την οικονομία, αλλά ταυτόχρονα άφησε ελεύθερο έδαφος στους Τούρκους, που ήθελαν να γίνουν αστοί.

Η κεμαλική στρατογραφειοκρατία από τα πρώτα της βήματα εφάρμοσε το λεγόμενο σχέδιο του κρατικισμού. Το κράτος φτιάχνει επιχειρήσεις και στη συνέχεια τις δίνει σε ιδιώτες. Η διαδικασία αυτή που κράτησε περίπου 30 χρόνια συνέβαλε αναμφισβήτητα στην ανάπτυξη του τουρκικού αστισμού.

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Δώστε μας μια εικόνα της τουρκικής πολιτικής ζωής από το 1945 που η χώρα, τυπικά τουλάχιστον, μπαίνει στον πολυκομματισμό.*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Η υιοθέτηση της αρχής του πολυκομματισμού δεν γίνεται τόσο λόγω εσωτερικών πιέσεων, όσο γιατί το κλίμα της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου διευκόλυνε την άσκηση σοβαρών εξωτερικών πιέσεων. Πάντα η Τουρκία όταν πιέζεται για να αποκαταστήσει τη δημοκρατία, φροντίζει να εκτονώσει τις πιέσεις με την εγκαθίδρυση θεσμών που μόνο κατ' όνομα είναι δημοκρατικοί.

Ωστόσο, η πρώτη νόμιμη αντιπολίτευση, το Δημοκρατικό Κόμμα του Μπαγιάρ και του Μεντερές, θα ανδρωθεί με γρήγορους ρυθμούς. Παρά το γεγονός ότι εκφράζει κατά κύριο λόγο τα συμφέροντα των γαιοκτημόνων —ο ίδιος ο Μεντερές είναι ιδιοκτήτης 45-50.000 στρεμμάτων γης— σύντομα θα αποκτήσει σοβαρές ρίζες μέσα στο λαό. Η λαϊκή αντίθεση στη στρατογραφειοκρατία θα εκφραστεί με την εκλογική υποστήριξη του Δημοκρατικού Κόμματος ενάντια στο Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα και σε πολλές μεταρρυθμίσεις του Κεμάλ που δεν είχαν γίνει αποδεκτές από το λαό.

Η ιδιοτυπία του τουρκικού πολιτικού συστήματος είναι το ότι η αριστερά του συστήματος, σαν πολιτική φιλοσοφία είναι δεξιά ή και ακροδεξιά. Η επισήμανση αυτή, κατά τη γνώμη μου, αποτελεί το κλειδί για την κατανόηση της μεταπολεμικής Τουρκίας.

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Το 1960 και το 1970 σημειώνονται δυο στρατιωτικά πραξικοπήματα, που παρά ης ομοιότητες τους έχουν θεμελιακές διαφορές. Άλλωστε, η δεκαετία που μεσολαβεί είναι πολλαπλά καθοριστική για την Τουρκία και στο κοινωνικοοικονομικό πεδίο.*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Το στρατιωτικό κίνημα του 1960 έκφρασε τους φόβους και την αντίθεση της στρατογραφειοκρατίας στη διακυβέρνηση του Δημοκρατικού Κόμματος. Ο Μεν-

τερές εκτός από ανταρχικά φέρθηκε ΚΑ ανόητα.

Το προξενικόπτημα του 1960 γίνεται από μια ομάδα ριζοσπαστών αξιωματικών κι όχι από την ίδια την ηγεσία του στρατού όπως το 1970 και πρόσφατα το 1981. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ψήφισε ένα από τα πιο προοδευτικά συντάγματα της Ευρώπης και ότι παρέδωσε την εξουσία σύντομα.

Η γρήγορη ανάπτυξη των καπιταλιστικών σχέσεων και το ευρύ πλαίσιο του νέου συντάγματος, θα μετασχηματίσουν τις δομές της τουρκικής κοινωνίας και κατά συνέπεια τις κοινωνικές αντιθέσεις. Για πρώτη φορά η στρατογραφειοκρατία θα χάσει τον έλεγχο, τόσο λόγω εσωτερικών διεργασιών όσο κι εξωτερικών πιέσεων και θα μεταβληθεί σε ουραγό του αστισμού. Ένα χρόνο μετά την παράδοση της εξουσίας από τους στρατιωτικούς, το Δημοκρατικό Κόμμα θα ξανακυρίσει στην κυβέρνηση.

Όσο χθες έτσι και αύριο, (χάρτης) από τις περιοχές που θα γίνουν θέμα μεγάλων διαφωνιών, η Ήπειρος και η Μακεδονία. (Ahmet Aydinli: *tBati Trakya Faciasinin İsgünlüğü* - *Τα ενδότερα της τραγωδίας της Δυτικής Θράκης», έκδοση Akin, Κωνσταντινούπολη 1971).

Το πραξικόπημα του 1970 δεν έχει κανένα από τα ριζοσπαστικά χαρακτηριστικά του προηγούμενου. Αντίθετα, ο στρατός εκκαθαρίζεται απ' όλα τα προοδευτικά, ή πιο σωστά ανεξέλεγκτα στοιχεία. Προωθείται η ολοκλήρωση του στρατού, σαν κρατικού μηχανισμού, μέσα στις κεφαλαιοκρατικές δομές. Χωρίς να διαλυθεί η Βουλή και η Γερουσία, δημιουργείται ένα πανίσχυρο άτυπο συνταγματικό όργανο, η συνέλευση των στρατηγών. Αυτή δίνει την έγκριση για να συζητηθεί ένα νομοσχέδιο ή να παρθεί μια σοβαρή απόφαση. Το σύνταγμα τροποποιείται και υιοθετούνται αυταρχικές διατάξεις, πανομοιότυπες μ' αυτές του ελληνικού συντάγματος που έφτιαξε η χούντα το 1968.

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Παρ' όλα αυτά η πολιτική σταθερότητα δεν εξασφαλίζεται. Το κοινοβουλευτικό σύστημα δεν λειτουργεί ικανοποιητικά. Τόσο στην περίοδο 1968-70, όσο και αργότερα στα 1974-80, η πολιτική βία είναι καθημερινό φαινόμενο και σωρεύει μεγάλο αριθμό θυμάτων. Πολλοί έφτασαν να μιλήσουν για έρποντα εμφύλιο πόλεμο.*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Οι κοινωνικοί και πολιτικοί μετασχηματισμοί που σημειώνονται στην Τουρκία οξύνουν τις ταξικές και πολιτικές αντιθέσεις, αφού και τα προβλήματα της χώρας είναι πολλά και μεγάλα και το πολιτικό σύστημα δεν έχει βρει ένα σημείο σταθερής ισορροπίας. Το 1973 οι στρατιωτικοί θα κάνουν εκλογές και θα παραδώσουν την κυβέρνηση στο συνασπισμό Ετσεβίτ - Ερμπακάν. Είναι η περίοδος που το παραδοσιακό κόμμα της στρατογραφειοκρατίας (Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα), κάτω από το βάρος των κοινωνικών και πολιτικών μετασχηματισμών, μετασχηματίζεται και το ίδιο. Έχοντας χάσει την παραδοσιακή προνομιακή του θέση, υιοθετεί μια κεντροαριστερή πολιτική και φιλολαϊκά συνθήματα, με σαφή πρόθεση να αποτελέσει ένα ανάχωμα απέναντι στην ογκούμενη λαϊκή κινητοποίηση.

Το βασικό χαρακτηριστικό και μετά την αποκατάσταση του κοινοβουλευτισμού το 1973, είναι ο διευρυμένος ρόλος του στρατού σαν εγγυητή του συστήματος και τελικά σαν κεντρικού παράγοντα εξουσίας. Η ολίσθηση της Τουρκίας στην πολιτική βία ήταν μεθοδευμένη και λειτούργησε σαν όπλο στα χέρια του στρατού. Η αριστερά, κατακερματισμένη και χωρίς στρατηγική σύλληψη, σύρθηκε στην πολιτική βία και έπαιξε το παιχνίδι του στρατού. Αυτό δεν σημαίνει πως η πολιτική βία είναι δημιουργήματα κάποιων κέντρων εξουσίας. Απλά, αυτά τα κέντρα διοχέτευσαν τις εκρηκτικές κοινωνικές αντιθέσεις σ' αυτό το κανάλι, με τα γνωστά αποτελέσματα.

Η σημερινή χούντα του Εβρέν με το σύνταγμα της, προσπαθεί να φτιάξει τρία ελεγχόμενα κόμματα που θα στελεχωθούν από ανθρώπους του καθεστώτος και από μετριοπαθή στελέχη του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος και του Κόμματος της Δικαιοσύνης. Ένα κεντρώο κόμμα με αρχηγό τον Ουλουσού, ένα δεξιό κι ένα κεντροαριστερό. Κι όλα αυτά στο αόριστο μέλλον. Είναι απίθανο, όμως, ένα τέτοιο σχήμα να αποδειχτεί λειτουργικό σε μια κοινωνία που διαπερνάται από τόσες αντιθέσεις.

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Μετά το κίνημα του Παναραβισμού που κυριάρχησε στη δεκαετία του 1960, στον ισλαμικό κόσμο εμφανίζεται με αυξανόμενη δυναμική το κίνημα της Ισλαμικής Ολοκλήρωσης. Η Τουρκία ενώ είναι μια χώρα μουσουλμανική, είναι ταυτόχρονα και μια χώρα δυτικότροπη, ή τουλάχιστον συνειδητά επιδιώκει να είναι τέτοια.*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Αν θελήσουμε να βρούμε τις ρίζες του πανισλαμισμού στην Τουρκία, θα

πρέπει να ανατρέξουμε στις αρχές του αιώνα μας. Χρησιμοποιήθηκε σαν ιδεολογικό σχήμα από τον Πρίγκηπα Σαΐτ Χαλίμ Πασά, με σκοπό να διατηρήσει την καταρρέουσα Οθωμανική αυτοκρατορία. Ακόμα και ο Κεμάλ εκμεταλλεύτηκε την ισλαμική ταυτότητα της Τουρκίας στον αγώνα της ανεξαρτησίας. Είχε κινητοποιήσει τους ανά τον κόσμο Μωαμεθανούς υπέρ των Τούρκων. Για παράδειγμα αναφέρω ότι οι Ινδοί Μωαμεθανοί ενίσχυσαν οικονομικά την Τουρκία. Με τα χρήματά τους, προσωπική δωρεά στον Κεμάλ, ιδρύθηκε η πρώτη τουρκική τράπεζα, η Τράπεζα Εργασίας.

Η Τουρκία ισχυρίζεται ότι είναι κράτος αποδεσμευμένο από τη Θρησκεία. Το Ισλάμ εκτός από θρησκεία είναι και πολιτειακό σύστημα. Μια άλλη θρησκεία μπορεί να υπάρξει ανεξάρτητα από την ύπαρξη εδάφους, αλλά είναι ακατανόητο να υπάρχει Ισλάμ χωρίς έδαφος. Αμετάθετος όρος για την ύπαρξη του Ισλάμ είναι το κράτος. Το Κοράνι είναι και σύνταγμα και νομοθεσία ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου και θρησκευτική επιταγή. Η αντίφαση αυτή υπάρχει στη σημερινή Τουρκία. Δεν είναι τυχαίο ότι το χώρο που άφησε ο περιορισμός του Ισλάμ, τον κατέλαβε ο Κεμολισμός, δηλαδή ο τελευταίος μετατόπισε σε πολλές περιπτώσεις σ' ένα είδος θρησκείας.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Η ύπαρξη ενός ισλαμικού κόμματος όπως αυτό του Ερμποκάν δείχνει ότι η δυναμική της ισλαμικής ολοκλήρωσης βρίσκει κάποιο έδαφος ειδικά στην Ανατολική Τουρκία.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ. Η λαϊκή βάση του Ερμποκάν είναι το μικρομεσαίο κεφάλαιο της Ανατολίας κυρίως της κεντρικής. Δεν θα πρέπει να γίνεται σύγκριση ως προς τις συγγένειες με το κόμμα της Δικαιοσύνης του Ντεμιρέλ που εκφράζει το μεγάλο κεφάλαιο και ειδικά τους βιομηχάνους. Στο Κόμμα Εθνικής Σωτηρίας υπάρχει έντονα το λαϊκό στοιχείο, αλλά μ' έναν τρόπο πολύ ειδικό κι επικίνδυνο. Ας μην ξεχνάμε ότι εκτός από τους ψυχομένους αριστερούς, είπαν όχι στο σύνταγμα του Εβρέν και οι ισλαμιστές του Ερμποκάν.

Ο πληθυσμός της Τουρκίας δεν είναι ομοιογενής ως προς το δόγμα του ισλαμισμού. Στις ανατολικές επαρχίες υπάρχουν μια ισχυρή μερίδα σιιτών. Πάντοτε οι ανατολικές επαρχίες, από την περίοδο της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, ήταν αιρετικές (Αρειανισμός, Αρμένιοι, Νεστοριανοί κ.λπ.). Κι αυτό γιατί παρά τις διαφοροποιήσεις που έχουν μεσολάβησα, η αίρεση λειτουργεί σαν παράγοντας διατήρησης της εθνότητας. Δεν είναι τυχαίο ότι στην Περσία που το κράτος κυριαρχείται από τους Σίτες, οι Κούρδοι είναι Σουνίτες, ενώ στην Τουρκία που οι Τούρκοι είναι Σουνίτες, οι Κούρδοι είναι Σίτες. Η αντιπαράθεση των δυο δογμάτων είναι πολλές φορές αιματηρή και καλύπτει κοινωνικές και εθνικές αντιθέσεις, όπως τα γεγονότα του Μαράζ.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ας έρθουμε στο Κουρδικό πρόβλημα. Αποτελεί έναν παράγοντα σχεδόν άγνωστου βάρους μέσα στο πλέγμα των ισορροπιών στην Τουρκία και ευρύτερα στην περιοχή. Είναι γνωστό ότι η καταπίεση των Κούρδων έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις. Δεν είναι γνωστό, όμως, αν σήμερα υπάρχει ένα οργανωμένο κίνημα ή τουλάχιστον οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας η βασική διάκριση ήταν αυτή μεταξύ Μουσουλμάνων και Χριστιανών. Οι πρώτοι από τους Μουσουλμάνους

που απέκτησαν εθνική συνείδηση, ήταν οι Αραβες. Με τη διάλυση της αυτοκρατορίας και την ίδρυση του τουρκικού κράτους, το στοιχείο ταυτότητας που απέκτησε καθοριστική σημασία ήταν η εθνότητα κι όχι η θρησκεία.

Ο κουρδικός λαός, λαός στην πλειοψηφία του κτηνοτροφικός και νομαδικός, ζούσε οργανωμένος σε φυλές, σε γένη και σε ομοσπονδίες φυλών. Οι παραδοσιακές κοινωνικές σχέσεις, σχέσεις φεουδαρχικές, διατηρούνταν με αποτέλεσμα να μην αναπτύσσεται η εθνική συνείδηση. Η ένταξη τους στο τουρκικό κράτος αποτέλεσε και την αφετηρία της διαδικασίας αφομοίωσης τους.

Ο Κεμάλ αναγκάστηκε να αναγνωρίσει την ύπαρξη του κουρδικού λαού, γιατί χρησιμοποίησε τους Κούρδους στον πόλεμο «ανεξαρτησίας» που είχε διεξάγει. Έφτασε να μιλήσει για την ενότητα του τουρκικού και κουρδικού λαού σ' ενιαίο σώμα. Υπάρχουν πολλές ομιλίες του που διαψεύδουν τους σημερινούς επίσημους ισχυρισμούς για τη μη ύπαρξη κουρδικού λαού. Σύμφωνα μ' αυτούς τους ισχυρισμούς οι Κούρδοι είναι τουρκικής καταγωγής.

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Ωστόσο, οι Κούρδοι αισθάνονται σαν Κούρδοι. Άλλωστε, έχουν τη δική τους γλώσσα, η οποία μάλιστα βρίσκεται σε απαγόρευση.*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Κι αυτό όταν οι ίδιες οι επίσημες τουρκικές στατιστικές ανεβάζουν σε 6 εκατομ. τους Τούρκους πολίτες που μιλάνε την κουρδική γλώσσα. Ας σημειωθεί, ότι αποτελεί έγκλημα το να χρησιμοποιεί κάποιος την κουρδική γλώσσα. Αν κάποιος τυπώσει μια κουρδική γραμματική κινδυνεύει να καταδικαστεί σε ισόβια.

Στην Τουρκία υπάρχει μια τεράστια ανισορροπία ανάμεσα στις δυτικές και τις ανατολικές επαρχίες. Στις δεύτερες επιβιώνουν οι παραδοσιακές κοινωνικές σχέσεις. Η διείσδυση των καπιταλιστικών σχέσεων είναι βραδύτερη. Το φεουδαρχικό ή ημι-φεουδαρχικό καθεστώς της μεγάλης γαιοκτησίας που συντηρείται από τους μηχανισμούς του τουρκικού κράτους, λειτουργεί ανασταλτικά για την καλλιέργεια της εθνικής συνείδησης των Κούρδων και για την ανάπτυξη ενός εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος. Οι Κούρδοι γαιοκτήμονες θεωρούν υποτιμητικό να παντρέψουν τις κόρες τους με πληβείους Κούρδους.

Η καταπίεση των Κούρδων είναι συνεχής και ποικιλότροπη. Αυτό συντηρεί μια αντίσταση, η οποία δυναμώνει όταν η πολιτική κατάσταση στην Τουρκία αποσταθεροποιείται. Ένας από τους λόγους που έγινε το στρατιωτικό κίνημα του 1960 ήταν και το Κουρδικό. Αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι μια από τις πρώτες ενέργειες των στρατιωτικών ήταν η εκτόπιση 55 Κούρδων τοπικών ηγετών και διανοουμένων. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, που αυτή η ενέργεια των στρατιωτικών δεν αναιρέθηκε όπως πολλές άλλες, όταν αποσύρθηκαν από την εξουσία.

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Πιστεύετε ότι το Κουρδικό μπορεί μελλοντικά να θέσει πρακτικά σε αμφισβήτηση την ακεραιότητα της Τουρκίας; Σε συνδυασμό μ' αυτό, διατυπώστε τη γνώμη σας για τη στρατηγική σημασία αυτής της χώρας έτσι όπως διαμορφώνονται οι ισορροπίες στην περιοχή.*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Η Τουρκία είναι μια εμβόλιμη χώρα που λειτουργεί σαν παράγοντας ισορροπίας. Η γεωπολιτική της θέση, σφήνα ανάμεσα σε δυο διαφορετικούς κόσμους, από

παλιά της εξασφάλιζε αυτόν το ρόλο. Σ' αυτήν την πραγματικότητα έχει τη θεμελίωση του το δόγμα της ακεραιότητας παλιά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και σήμερα της Τουρκίας.

Η εξέλιξη της στρατιωτικής τεχνολογίας έχει υποβαθμίσει τη στρατηγική σημασία της Τουρκίας σαν χώρο που προσφέρεται για κατασκοπευτικές κι επιχειρησιακές δραστηριότητες εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης. Οι εξελίξεις όμως στην Ανατολική Μεσόγειο και στη Μέση Ανατολή έχουν προσαυξήσει τη στρατηγική σημασία της Τουρκίας, σαν χώρας που με τον όγκο και το στρατιωτικό δυναμικό της λειτουργεί σταθεροποιητικά για το status quo, το οποίο πρόσφερα πολλά πλεονεκτήματα στην αμερικανική εξωτερική πολιτική.

Μετά απ' όλα αυτά, γίνεται προφανές ότι η διεθνής συγκυρία είναι εξαιρετικά εχθρική σε κάθε ενέργεια που θα απειλούσε την ακεραιότητα της Τουρκίας, πολύ περισσότερο όταν αυτή προέρχεται από τους Κούρδους. Κι αυτό γιατί τόσο το Ιράν, όσο και το Ιράκ γνωρίζουν ότι η ανακίνηση του Κουρδικού, μοιραία θα τα εμπλέξει. Εκτός αυτού, στο ορατό μέλλον δεν φαίνεται να υπάρχουν και οι υποκαυτεμένες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη ενός βιώσιμου κουρδικού εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος.

Από το 1903 και εδώ γίνονται προσπάθειες για τη συγκρότηση ενός πραγματικά «αυτόνομου Μακεδόνικου Κράτους». Η υπ' αρ. 1 περιοχή είναι η περιοχή της Μακεδονίας του Πρίν κι εξακολουθεί να βρίσκεται κάτω από βουλγαρική κυριαρχία. Στην υπ' αρ. 2 περιοχή έχει το 1944 συγκροτηθεί το «αυτόνομο σοσιαλιστικό κράτος της Μακεδονίας». Ενώ η υπ' αρ. 3 περιοχή βρίσκεται ακόμη υπό την ελληνική δικτατορική διοίκηση. Η γενική επιθυμία είναι οι τρεις διοικητικές περιφέρειες εννομένες να αποτελέσουν μια ώρα αργότερα το «αυτόνομο Μακεδόνικο Κράτος». (Στο ίδιο).

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Η γειτνίαση της Τουρκίας με τη Σοβιετική Ένωση και ο ρόλος που περιγράψατε, δεν την κάνουν πολύτιμη μόνο για τις ΗΠΑ, αλλά επιπλέον αποτελούν παράγοντα για καλές διμερείς σχέσεις με τη Μόσχα. Σ' αυτό συμβάλλει και ο κρατισμός που έστω και σε διαφορετικό βαθμό αποτελεί κοινό παρανομαστή των δυο χωρών.*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Αυτό είναι αλήθεια. Η Μόσχα έχει πολλές οικονομικές σχέσεις με την Αγκυρα. Υπάρχουν χρονιές που η Τουρκία έχει εισπράξει από τη Σοβιετική Ένωση τετραπλάσια κονδύλια απ' ότι από τις ΗΠΑ.

Είναι εσφαλμένο να θεωρούμε ότι η προσέγγιση Τουρκίας - Σοβιετικής Ένωσης έγινε το 1964 μετά το άνοιγμα του Μακάριου προς τη Μόσχα. Η σοβιετική εξωτερική πολιτική μόνο στην περίοδο του Στάλιν ήταν δυσμενής για την Τουρκία. Ίσως σ' αυτό να έπαιξε και κάποιο ρόλο η γεωργιανή καταγωγή του. Την ημέρα που πέθανε ο Στάλιν το 1953, η Μόσχα κάνει την πρώτη κρούση για αναθέρμανση του κλίματος της σοβιετοτουρκικής φυλίας. Δεν είναι τυχαίο ότι από τότε και μετά η τουρκική στάση απέναντι στην Ελλάδα σκληραίνει.

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Ένα από τα σοβαρότερα ερείσματα της Τουρκίας είναι οι παραδοσιακές στενές σχέσεις της με τη Γερμανία.*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Οι ρίζες αυτών των σχέσεων βρίσκονται στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Το γερμανικό κεφάλαιο συνδέθηκε με τους Τούρκους, αναθέτοντας τους το ρόλο του μεταπράτη των συμφερόντων του. Αξίζει να σημειωθεί ότι ένα σημαντικό μέρος αυτού του κεφαλαίου ήταν εβραϊκό. Δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι το εβραϊκό κεφάλαιο επωφελήθηκε από τη Μικρασιατική Καταστροφή. Μέχρι σήμερα, μεγάλος αριθμός τουρκικών εταιριών βρίσκονται κάτω από εβραϊκό έλεγχο. Το ίδιο συμβαίνει με τη γνωστή τουρκική εφημερίδα «Μιλιέτ».

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Η ελληνική εφημερίδα της Νέας Υόρκης «Πρωινή» δημοσίευσε άκρωσ απόρρητη έκθεση της CIA για τις δραστηριότητες της ισραηλινής μυστικής υπηρεσίας MOSSAD. Η έκθεση που ήρθε στην επιφάνεια μετά την κατάληψη της αμερικανικής πρεσβείας στην Τεχεράνη, αναφέρει καθαρά ότι υπήρχε μια τριμερής συμφωνία συνεργασίας με το κωδικό όνομα TRIDENT, ανάμεσα στη MOSSAD, στην τουρκική TNSS και στη σαχική SA VAK. Διευκρινίζει μάλιστα, ότι η TNSS προσφέρει πληροφορίες στο Ισραήλ για τις κινήσεις των Παλαιστινίων και ευρύτερα των Αράβων και η MOSSAD πληροφορίες για τις κινήσεις των Ελλήνων, των Κυπρίων και των Σοβιετικών. Αλλά και στην περίπτωση του Κυπριακού, το Ισραήλ έχει πολλούς λόγους να ευνοεί την τουρκική πλευρά. Πέρα από τη φιλοαραβική στάση της Λευκωσίας, η τουρκοποίηση της Κύπρου θα αποκόψει οριστικά τον ελληνικό παράγοντα από την οργανική του παρουσία στη Μέση Ανατολή, γεγονός που μοιραία θα περιορίσει δραστικά το βάρος του στην περιοχή.*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Θα αναφέρω ένα γεγονός που ενώ δεν αποδεικνύει από μόνο του τίποτα, είναι ενδεικτικό των διασυνδέσεων που συνθέτουν το πλέγμα των σχέσεων στην περιοχή. Το 1957 σ' ανύποπτο χρόνο ο Νιχάτ Ερίμ, κύριος Τούρκος διαπραγματευτής για τη διαμόρφωση του κυπριακού συντάγματος, κάνει μια περίεργη πρόταση. Να δημιουργηθεί μια ομοσπονδία Ελλάδας - Τουρκίας - Κύπρου - Ισραήλ.

Η Τουρκία συνεργάζεται στενά με το Ισραήλ γιατί υπάρχει κοινότητα συμφέροντων σε πολύ μεγάλο βαθμό. Οι πάγιες κατευθύνσεις της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής είναι στην ουσία τους αντιαραβικές, αφού αποσκοπούν σ' έναν ηγετικό ρόλο της Τουρκίας μέσα σ' έναν αποδυναμωμένο αραβικό κόσμο. Η Αγκυρα πάσχει από το σύμπλεγμα της χώρας - μητέρας. Από κει προκύπτει η υπεροπτική της στάση απέναντι τόσο στις αραβικές χώρες, όσο και απέναντι στην Ελλάδα. Μόνο που οι Αραβες δεν το έχουν αντιληφθεί. Η τάση αυτή της Τουρκίας ενισχύεται από τον πληθυσμιακό κι εδαφικό της όγκο και από τη στρατηγική της σημασία. Είναι φανερό, ότι το δόγμα για την ακεραιότητα της Τουρκίας τρέφει την τουρκική επεκτατικότητα και το όραμα μιας μεγάλης Τουρκίας με ηγετικό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή, ειδικά μετά την πτώση του Σάχη. Από την άλλη μεριά οι Ισραηλινοί έχουν κάθε λόγο να βλέπουν με καλό μάτι τις τουρκικές επιδιώξεις, αφού η ύπαρξη μιας ισχυρής Τουρκίας καλύπτει τα νώτα της χώρας τους.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ας περάσουμε σ' ένα άλλο θέμα. Αναφέρατε παραπάνω ότι η Αγκυρα πάσχει από το σύμπλεγμα της χώρας - μητέρας στις σχέσεις της με τις χώρες που αποσχίστηκαν από την Οθωμανική αυτοκρατορία. Βλέπετε κάποια σχέση ανάμεσα σ' αυτό το σύμπλεγμα και την τουρκική επεκτατικότητα. Πόσο είναι επηρεασμένος ο μέσος Τούρκος πολίτης απ' αυτό το σύμπλεγμα;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Τα εθνικά στερεότυπα είναι σε μεγάλο βαθμό ο καθοδηγητικός παράγοντας της συμπεριφοράς του λαού. Οι ρίζες αυτών των στερεοτύπων βρίσκονται στην περίοδο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο πυρήνας των τουρκικών στερεοτύπων είναι η ιδέα ότι οι Τούρκοι είναι οι συνεχιστές της άρχουσας τάξης της αυτοκρατορίας. Απ' αυτή την ιδέα προκύπτει το σύμπλεγμα που προανέφερα. Στους σημερινούς Τούρκους επιβιώνουν, όμως, κι άλλα ψυχοκοινωνικά συμπλέγματα, όπως το αίσθημα της ανασφάλειας. Δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστώ ότι η αντίθεση Ελλήνων - Τούρκων καθόρισε τα εθνικά στερεότυπα και των δυο λαών. Αυτό ερμηνεύεται από το γεγονός ότι ήταν οι δυο σημαντικότερες εθνότητες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Μια μεγάλη μερίδα Τούρκων υπόφερα που η Ελλάδα βρίσκεται σε πολλούς τομείς πιο ψηλά από την Τουρκία, γιατί η Ελλάδα αποτελεί σε πολύ μεγάλο βαθμό το στοιχείο σύγκρισης για τους Τούρκους.

Αυτός ο ανταγωνισμός με τις τόσο βαθιές ρίζες, υπάρχει άλλωστε και στην Ελλάδα. Μόνο που σε μας, η εθνική ιδεολογία προχώρησε. Μπορούμε να πούμε ότι σε πολλά σημεία έκανε την αυτοκριτική της και γενικότερα ότι στράφηκε προς διαφορετικές κατευθύνσεις. Αυτό είχε τις επιπτώσεις του και στο κράτος, με αποτέλεσμα τη σε σημαντικό βαθμό διαφοροποίηση και των επίσημων ιδεολογικών μηχανισμών. Αντίθετα, στην Τουρκία οι ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους στις γενικές τους γραμμές παραμένουν αναλλοίωτοι. Ειδικά μετά το πραξικόπημα του 1980, τα πράγματα σ' αυτό το επίπεδο έχουν οπισθοδρομήσει.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Αν κατάλαβα καλά, μιλήσατε για τη συνύπαρξη ενός συμπλέγματος ανώτερητας που προκύπτει από την ιδέα της χώρας - μητέρας και ενός συμπλέγματος κατωτερότητας λόγω της μεγαλύτερης οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης που σημειώθηκε στην Ελλάδα —για να χρησιμοποιήσω συμβατικούς όρους. Ποιες είναι κατά τη γνώμη σας οι επιπτώσεις αυτής της ψυχοκοινωνικής αντίφασης;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Δεν θα είναι υπερβολικό αν πω ότι αυτή η αντίφαση αναβιώνει με σύγχρονη μορφή την παραδοσιακή ροπή των Τούρκων προς το σφετερισμό. Αν κοιτάξουμε την ιστορία τους, θα διαπιστώσουμε ότι λειτουργούσαν περισσότερο σαν καταναλωτές παρά σαν παραγωγοί. Είχαν ανοιχτεί τον πόλεμο και την επεκτατικότητα σε υποκατάστατο της παραγωγής.

Ακόμα και σήμερα, οι επίσημοι ιδεολογικοί μηχανισμοί καλλιεργούν αυτή τη ροπή, προβάλλοντας σαν αντιστάθμισμα στα πολλά και μεγάλα εσωτερικά προβλήματα, τον πληθυσμιακό όγκο, τη μεγάλη έκταση και τον ισχυρό στρατό, σαν βασικές συνιστώσες της μεγάλης και δυνατής Τουρκίας. Η επίσημη ιδεολογία στην Τουρκία είναι σοβινιστική και επεκτατική.

Ο βιογράφος του Ετζεβίτ Κεϊχάν Σαγλαμέρ γράφει κάτι χαρακτηριστικό, προσπαθώντας να επιχειρηματολογήσει υπέρ της εισβολής στην Κύπρο. Γράφει ότι η εισβολή ήταν κερδοφόρα αφού το κόστος της ήταν σχετικά χαμηλό σε σύγκριση με τα οικονομικά οφέλη της επιχείρησης. Βλέπουμε καθαρά, ότι η θεώρηση του συγγραφέα για την εισβολή, προσεγγίζει πάρα πολύ τη θεώρηση των Οθωμανών για τον πόλεμο, σχεδόν σαν «μέσο παραγωγής». Δεν είναι τυχαίο, ότι το βόρειο τμήμα της Κύπρου λεηλατήθηκε σε αφάνταστο βαθμό. Το ίδιο φαινόμενο συναντάμε και στα γεγονότα της 9ης Σεπτεμβρίου του 1955 στην Πόλη. Η άγρια λεηλασία και η καταστροφή ήταν κύριο χαρακτηριστικό του πογκρόμ εναντίον του Ελληνισμού της Πόλης.

ΕΡΩΤΗΣΗ:4ς έρθουμε στο θέμα της ελληνικής μειονότητας της Τουρκίας. Είναι γνωστό, ότι η συνθήκη της Λωζάνης προβλέπει την παραμονή του ελληνικού πληθυσμού της Πόλης, της Ίμβρου και της Τενέδου σε αντιστάθμισμα για την παραμονή των Τουρκόφωνων μουσουλμάνων της Δ. Θράκης. Σήμερα, η ισορροπία αυτή έχει ανατραπεί δραματικά. Στην Πόλη η ελληνική κοινότητα έχει συρρικνωθεί τόσο πολύ που μόλις φτάνει τα 3500 μέλη. Αντίθετα, η τουρκική κοινότητα της Δ. Θράκης έχει σημαντικά αυξηθεί.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Για να κατονηθεί η διαδικασία μέσα από την οποία φτάσαμε σ' αυτή την ανισορροπία, θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η αρχή του τέλους για τον Ελληνισμό της Πόλης ήταν η υπογραφή της συνθήκης της Λωζάνης και όχι τα γεγονότα του 1955, όπως συνήθως πιστεύεται. Σύμφωνα με τις επίσημες τουρκικές στατιστικές, στα 1950-55, που θεωρείται η χρυσή εποχή για την ελληνική κοινότητα, η πληθυσμιακή πυραμίδα δείχνει ότι οι μικρές ηλικίες είναι λιγότερες, ότι η κοινότητα φθίνει.

Παρά το γεγονός ότι η ανταλλαγή των πληθυσμών ήταν μέτρο απάνθρωπο, είχε ένα στοιχείο ρεαλισμού γιατί είχε γίνει μια αδύνατη η διαβίωση τουλάχιστον του ελληνικού στοιχείου στην Τουρκία. Η εξαίρεση των Ελλήνων της Πόλης και των Τούρκων της Δ. Θράκης, ήταν κατά τη γνώμη μου κοινωνιολογικά παράδοξη και πολιτικά λαθεμένη. Η δομή και η ταξική λειτουργία της τουρκικής κοινότητας της Δ. Θράκης είναι τελείως διάφορες από τη δομή και την ταξική λειτουργία της ελληνικής κοινότητας της Πόλης. Οι Τούρκοι ήταν και είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία αγρότες, ενώ οι Έλληνες αστικός πληθυσμός. Το αντίστοιχο των Τούρκων της Δ. Θράκης ήταν οι Έλληνες της Ίμβρου και της Τενέδου.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Το γεγονός ότι η Αγκυρα επέμενε στην παραμονή των Τούρκων της Δ. Θράκης

είχε μια στρατηγική σημασία, που σήμερα φαίνεται καθαρά. Τώρα που ο Ελληνισμός της Πόλης έχει εξουδετερωθεί, η ανακίνηση θέματος τουρκικής μειονότητας έχει ήδη αρχίσει και θα χρησιμοποιηθεί κατάλληλα από την τουρκική εξωτερική πολιτική.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ας μην ξεχνάμε ότι δυο φορές στο παρελθόν οι Τούρκοι προχώρησαν στην ίδρυση ανεξάρτητου τουρκικού κράτους της Δ. Θράκης. Ο αρχηγός, μάλιστα του γενικού επιτελείου αυτού του κρατιδίου τότε λοχαγός στη συνέχεια έγινε στρατηγός και αργότερα αντιπρόεδρος της τουρκικής κυβέρνησης και ισόβιος γεροϋσιαστής, μέχρι το 1980.

Είναι αφελές να πιστέψουμε ότι η τότε ελληνική κυβέρνηση έδωσε τα ανταλλάγματα που έδωσε για να παραμείνει ο Ελληνισμός της Πόλης σαν κάποια μορφή επιβίωσης της Μεγάλης Ιδέας. Απλά, καμιά ελληνική κυβέρνηση δεν ήταν διαθετική να πάρει την ευθύνη του ξεριζωμού των Ελλήνων της Πόλης, αν και δεν ήταν δύσκολο να προβλέψουν ότι αργά ή γρήγορα αυτό θα γινόταν.

Στα αρχεία του Υπουργείου Εξωτερικών, υπάρχει ένα έγγραφο του Ελευθερίου Βενιζέλου, με το οποίο δίνει οδηγίες στο γενικό πρόξενο της Ελλάδας στην Κωνσταντινούπολη, λίγο πριν επισκεφθεί την Άγκυρα για να υπογράψει το σύμφωνο ελληνοτουρκικής φιλίας (1930). Σ' αυτό αφού εκφράζει την οργή του που οι Έλληνες της Πόλης ζητούσαν ορισμένες διευκρινίσεις για το καθεστώς παραμονής τους, τους συστήνει να ξεχάσουν τις παλιές εποχές και να γίνουν πιστοί υκήκοοι του τουρκικού κράτους.

Η παραμονή των Ελλήνων στην Πόλη εχρησίμευσε στους Τούρκους. Έγιναν οι δάσκαλοι κοντά στους οποίους εμαθήτευσε ο τουρκικός αστισμός. Οι Έλληνες επιχαρματίες προκαμένοι να μην έχουν προβλήματα με το τουρκικό κράτος, έπαιρναν Τούρκους συνεταιίρους. Στη συνέχεια, όταν κάτω από το βάρος των τουρκικών πιέσεων οι Έλληνες άρχισαν να εγκαταλείπουν την Πόλη, πολλές επιχαρήσας πέρασαν στα χέρια των Τούρκων. Αν ανατρέξουμε στις ρίζες των σημερινών μεγάλων τουρκικών εταιριών, σ' ένα πολύ μεγάλο ποσοστό θα συναντήσουμε Έλληνες και Αρμένιους, αλλά και Ισραηλίτες. Οι τελευταίοι μόνο επιβίωσαν, οι δυο άλλες εθνότητες εξαφανίστηκαν και οικονομικά και αριθμητικά.

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Τα γεγονότα αποδεικνύουν ότι η Άγκυρα άσκησε την πολιτική της απέναντι στην ελληνική μειονότητα στη βάση μιας μακρόχρονης στρατηγικής που αποσκοπούσε στη διάλυση μέσω του εξαναγκασμού σε φυγή ή σε αφομοίωση.*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ακριβώς. Τα μέτρα εναντίον των Ελλήνων κλιμακώνονται με τρόπο που να εξυπηρετούν μια λειτουργική σκοπιμότητα στα πλαίσια της τουρκικής στρατηγικής. Πρώτο μέτρο ο νόμος περί επιτηδευματιών, σύμφωνα με τον οποίο απαγορεύεται στους 15-20.000 Έλληνες υπηκόους της Πόλης να είναι επιτηδευματίες. Είναι η περίοδος που βγαίνουν στην αγορά οι πρώτες σαρές Τούρκων αποφοίτων από τις αντίστοιχες τεχνικές σχολές. Στη συνέχεια απαγορεύεται στους ελληνικής καταγωγής Τούρκους υπηκόους να ασκούν ορισμένα επαγγέλματα, όπως του δικηγόρου και του φαρμακοποιού. Ο φόρος περιουσίας θα κατάφερα ισχυρό πλήγμα στον ελληνικό αστισμό της Πόλης, ώστε να δοθεί η δυνατότητα στον τουρκικό αστισμό να ανδρωθεί. Άλλο μέτρο ήταν η αναγκαστική επιστράτευση κατά τη διάρκεια του Β' παγκόσμιου

πολέμου 20 ηλικιών των ελληνικής καταγωγής Τούρκων υπηκόων με σαφή στόχο την εξόντωση τους σε περίπτωση που η Τουρκία έμπαινε στον πόλεμο. Η μάχη του Στάλινγκραντ, άλλαξε τη ροή του πολέμου και ματαίωσε τα σχέδια της Άγκυρας. Το πογκρόμ του 1955 δεν είναι μόνο ότι κατέστρεψε περιουσίες. Ο βασικός στόχος του ήταν να φυτέψει το φόβο και την ανασφάλεια στους Έλληνες της Πόλης. Να τους υποχρεώσει κάτω από το βάρος των τουρκικών πιέσεων να εγκαταλείψουν την Τουρκία, ολοκληρώνοντας αυτό που άρχισε με τις απελάσεις των Ελλήνων υπηκόων. (1964).

Μετά το 1964 δεν έχουμε οργανωμένους διωγμούς από τους κατασταλτικούς μηχανισμούς. Ο βασικός σκοπός, όμως, της τουρκικής στρατηγικής έχει επιτευχθεί. Η πίεση στο ψυχολογικό πεδίο είναι τέτοια που επαρκεί. Το όραμα κάθε ελληνικής οικογένειας είναι να εξασφαλίσει τις συνθήκες αποκατάστασης, ώστε κάποια στιγμή να εγκατασταθεί στην Ελλάδα. Έτσι το μεταναστευτικό ρεύμα των Ελλήνων της Πόλης προς την Ελλάδα είναι ασύγκριτα μεγαλύτερο απ' αυτό των Τούρκων της Δ. Θράκης προς την Τουρκία.

Η συνδυασμένη πίεση των κατασταλτικών και ιδεολογικών μηχανισμών πάνω στην ελληνική κοινότητα, όπως ομολογεί και ο Τούρκος διπλωμάτης, Ζεκί Κουνεράλ, κατάφερε να την αποδιάρθρωσα και να τη διαλύσει. Σ' αυτό συνέτεινε και η παράλληλη ιλιγγιώδης αύξηση του τουρκικού πληθυσμού της Πόλης σ' όλη αυτή την περίοδο. Είναι εντυπωσιακό να παρατηρήσει κανείς αυτή τη διαδικασία και τις επιπτώσεις της πάνω στην κοινότητα. Οι εθνικές αξίες φθείρονται, η απάθεια κυριεύει τα πάντα, εμφανίζονται σαφέστατα δείγματα αυτού που αποκαλούμε στην κοινωνιολογία «ανομική κατάσταση». Ο ελληνισμός της Πόλης ήταν πάντα απολίτικος και φοβερά συντηρητικός. Ψήφισε πάντα το δεξιό Δημοκρατικό Κόμμα με τη συλλογιστική ότι ήταν λιγότερο φανατικό. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με τους Μουσουλμάνους της Δ. Θράκης. Κι αυτοί στη μεγάλη τους πλειοψηφία ψήφισαν υπέρ της βασιλείας στο δημοψήφισμα του 1974. Ίσως πρόκειται για ένα μέσο υποσυνείδητης αυτοάμυνας.

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Τη στιγμή που η τουρκική απειλή φροντίζει πολύ συχνά να δίνει το παρών της μέσα από μεθοδευμένες προκλήσεις, πώς εκτιμάτε την ιδεολογική και πολιτική λειτουργία της ρητορικής για ελληνοτουρκική φιλία, θα ήθελα ακόμα να σχολιάσετε τη θεώρηση που βλέπει σαν αποκλειστικό υποκινητή κι υπεύθυνο της ελληνοτουρκικής διένεξης τον ιμπεριαλισμό και ίσως κι ορισμένους πράκτορες του στις δυο χώρες.*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Είναι περιττό να τονίσω το πόσο καρποφόρα και για τους δυο λαούς θα ήταν μια ειλικρινής και λειτουργική ελληνοτουρκική φιλία. Επειδή, όμως, είναι ασυγχώρητο σφάλμα μια πολιτική θεώρηση να οικοδομείται πάνω σε μια ευχή, οφείλω να επισημάνω το πώς έχει στην πραγματικότητα το θέμα.

Πέρα από τα εμπόδια που ορθώνει η αντίθεση των εθνικών στερεοτύπων σ' Ελλάδα και Τουρκία, υπάρχουν τα συγκεκριμένα καυτά προβλήματα στις διμερείς σχέσεις. Κι ενώ για το πρώτο εμπόδιο —τις προκαταλήψεις— πρέπει και μπορεί να γίνει μια προσπάθεια άρσης του, για το δεύτερο και σημαντικότερο υπάρχουν λίγα περιθώρια. Οι πάγιοι προσανατολισμοί της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής είναι επεκτατικοί προς την Κύπρο και την Ελλάδα. Κατά τη γνώμη μου, κάθε συζήτηση για την ελληνοτουρκική φιλία, οφείλει να έχει σαν αφετηρία της, τα προβλήματα που χωρίζουν τις

δυο χώρες. Μόνο μια τέτοια συζήτηση που θα θέσει με ειλικρίνεια και θα διερευνήσει σε βάθος αυτά τα προβλήματα, μπορεί να αποτελέσει το υπόβαθρο μιας ουσιαστικής και λειτουργικής φιλίας.

Δυστυχώς, αυτό που κάνουμε στην πράξη είναι ακριβώς το αντίθετο. Πολλά και μεγάλα λόγια για την ανάγκη της ελληνοτουρκικής φιλίας χωρίς καμιά διάθεση να αγγίξουμε αυτά που μας χωρίζουν. Η αντίφαση αυτή δεν υπονομεύει μόνο την πειστικότητα κι αποτελεσματικότητα αυτής της ρητορικής, αλλά πρακτικά ενισχύει την προπαγάνδα του επιτιθέμενου. Όταν οι εκδηλώσεις της τουρκικής απειλής εμφανίζονται συνέχεια και συνέχεια μέσα στο χρόνο, η παραπάνω ρητορική συσκοτίζει την πραγματικότητα ότι κάποιος είναι επιτιθέμενος και κάποιος αμυνόμενος. Αυτό έχει σαν άμεση συνέπεια, αποδυνάμωση των ελληνικών θέσεων που καταγγέλλουν την τουρκική απειλή, την καλλιέργεια κλίματος αφοπλισμού σ' Ελλάδα και Κύπρο και τέλος έχει σαν συνέπεια την ενίσχυση των τουρκικών θέσεων, αφού η Άγκυρα έχει κάθε συμφέρον να καλύπτεται η επεκτατική της πολιτική κάτω από αφηρημένα ρητορικά σχήματα περί ελληνοτουρκικής φιλίας. Έχουμε φτάσει στο σημείο, ένα τμήμα της διεθνούς κοινής γνώμης να θεωρεί πως η Τουρκία θέλει τη φιλία και η Ελλάδα όχι.

Ως προς το δεύτερο σκέλος της ερώτησης σας, οφείλω με λύπη μου να διαπιστώσω ότι η αφηρημένη ρητορική περί ιμπεριαλισμού λειτουργεί ακριβώς προς την ίδια κατεύθυνση. Αν είναι σοβαρό σφάλμα να υποβαθμίζουμε το ρόλο του ιμπεριαλισμού, είναι ακόμα σοβαρότερο να υποβαθμίζουμε τη ροπή της τουρκικής άρχουσας τάξης προς τον επεκτατισμό. Το να αποδίδουμε την τουρκική επεκτατικότητα απλά και μόνο στον αμερικανικό ιμπεριαλισμό και να αγνοούμε τις εσωγενείς αιτίες της, είναι κάτι πολύ συνηθισμένο στην αριστερά. Μαρτυράει έλλειψη ιστορικής γνώσης και επιστημονικής θεώρησης. Με κάνει απαισιόδοξο η σκέψη ότι το πιο μαχητικό και από τη φύση του το πιο φωτισμένο τμήμα του λαού μας, κυριαρχείται από μια ρομαντική αντίληψη για ένα τόσο κρίσιμο για την εθνική μας επιβίωση θέμα.

Αθήνα, Φλεβάρης '83